

Одношевна О.О.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку, оподаткування
та управління фінансово-економічною безпекою,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2670-7659>*

Odnosheva Olga

Dnipro State Agrarian and Economic University

Козицин А.М.

*студент,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
Kozicun Anatoliy
*Dnipro State Agrarian and Economic University**

Мудловець Т.А.

*студентка,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
Mudlovets Tamara
*Dnipro State Agrarian and Economic University**

ОПТИМІЗАЦІЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА КОНТРОЛЬ РОЗРАХУНКІВ З ДЕБІТОРАМИ

OPTIMIZATION OF ACCOUNTING AND ANALYTICAL SECURITY OF SETTLEMENTS WITH RECEIVERS

Анотація. Особливості здійснення підприємницької діяльності для установ та організацій будь-якого типу не можливе без взаємовідносин із дебіторами. Так, дебітори – це інші підприємства та організації чи інші приватні особи, яким здійснюється реалізації товарів, робіт чи надаються послуги на договірних засадах. Питання щодо оптимізації розрахунків із дебіторами постає вкрай актуально, адже правильне ведення обліку та контроль є запорукою ефективного функціонування господарюючого суб'єкта, а також служить підґрунтям для своєчасного та якісного аналізу. Зазначимо, що аналітичне забезпечення розрахунків з дебіторами, в розрізі його оптимального та своєчасного здійснення, дозволяє знайти напрями оптимізації рівня погашення дебіторської заборгованості, усунути недоліки при веденні розрахунків, а також попередити їх повторення у майбутньому.

Ключові слова: дебіторська заборгованість, оптимізація, контроль, аналіз, механізм, алгоритм.

Постановка проблеми. Реалії сьогодення вимагають впровадження в процес здійснення фінансово-господарської діяльності ряду аналітичних, як елементу профілактики станів непо-

гашення дебіторської заборгованості. З огляду на це, вважаємо за доцільне розкрити інформаційний масив напрямів та заходів оптимізації станів погашення дебіторської заборгованості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дебіторська заборгованість – втілює в собі фінансове зобов'язання, яке виникає в результаті поставки товарів чи надання послуг із відтермінуванням оплати. Також можна сказати, що це борг, які мають клієнти підприємства перед компанією, за реалізовану раніше продукцію, товари чи надані послуги.

Аналізуючи роботи науковців та практиків, слід підкреслити, що рівень дебіторської заборгованості являє собою маркер фінансової успішності підприємства.

Перелік особливосте, а також базових характеристик дебіторської заборгованості розглядався багатьма авторами, науковцями та практикуючими фахівцями. Так Рудаченко О. у своїй статті наголошує: «Дебіторська заборгованість це та, по якій строк платежу – зазвичай визначається в контракті або договорі між постачальником і клієнтом» [9].

В той же час Гливенко В., Лень В.С. висвітлюють: «Дебіторська заборгованість це та, по якій існує – ризик невиклати – компанія може стикатися з ризиком, що клієнт не зможе або не захоче сплатити борг» [2].

Оцінюючи особливості дебіторської заборгованості із законодавчого контексту, то НПСБО № 10 «Дебіторська заборгованість» дає наступне тлумачення: «Облік дебіторської заборгованості відображається в бухгалтерській звітності як актив, оскільки це потенційне джерело грошових коштів для компанії» [6].

У своїй роботі Димченко О. наголошує: «Управління – компанії часто застосовують стратегії для ефективного управління дебіторської заборгованістю, такі як аналіз кредитоспроможності клієнтів, встановлення строків та умов оплати, а також робота з простроченими боргами» [3].

Поряд з цим Колісник О. висвітлює у своїй роботі наступне: «Дебіторська заборгованість може мати значний вплив на грошові потоки компанії та її фінансову стабільність, тому важливо управляти нею ефективно» [4].

Гливенко В. у своїй статті стверджує: «Дебіторська заборгованість – сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату» [3].

В той же час Олійник С.О. пропонує: «Дебіторська заборгованість визначається як фінансовий актив. Визначення дебіторської заборгованості не надається» [8].

Враховуючи особливості ведення підприємницької діяльності саме у сучасних умовах доречно звернути увагу на наукову статтю Шепель Т., Вінтоняк А., які пропонують імплементувати зарубіжний досвід щодо відображення дебіторської заборгованості у вітчизняній реальності українського бізнесу» [3].

Поряд з наведеним цитування авторів та науковців, які детальним чином дають розкриття особливостей і характеристик дебіторської заборгованості під різнобічним кутом, вважаємо, що обрана тематика, як і раніше, так і сьогодні виступає актуальним питанням, яке потребує подальшого дослідження та пошуку напрямів оптимізації та прискорення процесу взаєморозрахунків.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. На базі представлених досліджень вважаємо за доцільне виокремити елементи, які слід розкрити в розрізі обраної тематики, а саме зробити категоріальний розподіл дебіторської заборгованості, визначити, які саме фактори впливають на рівень дебіторської заборгованості, а також розробити конкретні напрями

її оптимізації через удосконалення обліково-аналітичного забезпечення. З огляду на викладене, вважаємо актуальним подальше дослідження в розрізі обраної тематики.

Мета статті. Головною метою написання наукової статті є всебічне дослідження характеристик та способів ведення обліку та контроль дебіторської заборгованості із можливістю подальшого проведення аналізу особливостей її відображення та проєктування напрямів оптимізації цього виду розрахунків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні реалії відображення дебіторської заборгованості, як результат реалізаційної діяльності суб'єкта підприємницької діяльності включають масив факторного впливу, який безпосередньо впливає на її рівень. Зокрема такими факторами є умови продажу в розрізі тривалості кредитного періоду, величини наданих знижок за швидку оплату, а також загальної кредитної політики компанії.

Також слід зазначити, що фактори впливу на дебіторську заборгованість поділяються на внутрішні і зовнішні (рис. 1).

Вагомим аспектом впливу на розмір дебіторської заборгованості є рівень платоспроможності потенційних покупців, оцінка їх репутації та загальної економічної ситуації на фірмі покупця за рахунок чого встановлюється розмір кредитного ліміту для клієнтів. Поряд з цим відмітимо прямий вплив якості та чіткості укладених контрактів з клієнтами, наявності штрафних санкцій за порушення умов оплати, а також рівень наданого сервісу.

Зазначимо, що оптимізація обліку та контролю дебіторської заборгованості прямим чином залежить від повноти і точності аналізу, за результатами чого будуть прийматись подальші управлінські рішення та вживатимуться антикризові заходи. З огляду на це пропонуємо, розроблений механізм оптимізації рівня дебіторської заборгованості через застосування елементів антикризового управління (рис. 2).

Аналізуючи представлений механізм оптимізації дебіторської заборгованості, зазначимо, що базовим аспектом є залучення кваліфікованого фахівця, який може спроектувати механізм виникнення та відображення дебіторської заборгованості із подальшою можливістю здійснення аналізу аспектів впливу на її формування. Якщо більш предметно підійти до зовнішніх чинників впливу, то слід відмітити макроекономічні умови, які склались в державі, зокрема рівень інфляції та загальний економічний стан. Наприклад, рівень конкуренції в галузі, зміни у зако-

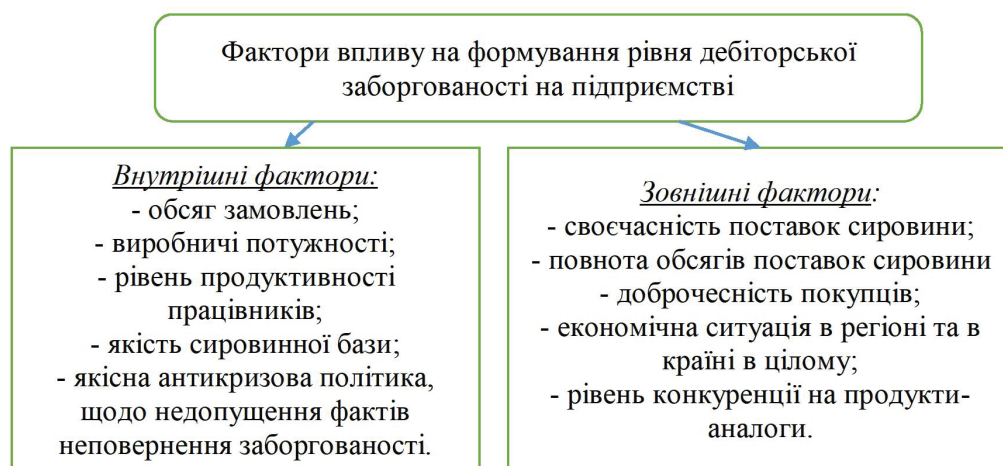

Рис. 1. Сукупність факторного впливу на рівень дебіторської заборгованості

Джерело: сформовано авторами

Рис. 2. Розроблений механізм оптимізації обліку та контролю дебіторської заборгованості через поелементний підхід антикризових заходів

Джерело: сформовано авторами

нодавстві рівень попиту і пропозиції та загальна культура ведення бізнесу. З огляду на це, пропонуємо розроблений алгоритм проведення аналізу дебіторської заборгованості (рис. 3).

З огляду на представлений вище матеріал, доречно підкреслити, що вагомим елементом оптимізації рівня дебіторської заборгованості є удосконалення практики взаємодії з партнерами. В першу чергу, слід звернути увагу на відносини з клієнтами, зокрема на розробку програм лояльності, через запровадження бонусної системи. Також пропонуємо звертати уваги на закордонний досвід, зокрема, на налагодження системи оформлення комерційної знижки. Комерційна знижка – це додаткова знижка, яка надається за умови більш швидкого погашення заборгованості. Наприклад комерційна знижка 2/30 – означає, що постачальник надає додатково 2% знижки за умови, що заборгованість буде

погашена не пізніше ніж протягом 30 днів від моменту відвантаження продукції чи надання послуг. Зазначимо, що система користування комерційною знижкою стимулює покупців та замовників до більш швидкого погашення заборгованості, що впливає на пришвидшення обігу запасів суб'єкта підприємництва.

Висновки. Всесторонньо оцінюючи розмір дебіторської заборгованості та умови її виникнення, слід зазначити, що мають місце впливу безліч як внутрішніх, так і зовнішніх факторів, тому важливо враховувати їх у комплексі для ефективного управління фінансами компанії. В статті наведенні конкретні приклади факторного впливу на дебіторську заборгованість, а також представлені ряд рекомендаційних аспектів, які дозволяють оптимізувати процедуру ведення обліку та здійснення контролю за дебіторською заборгованістю. Зокрема, розроб-

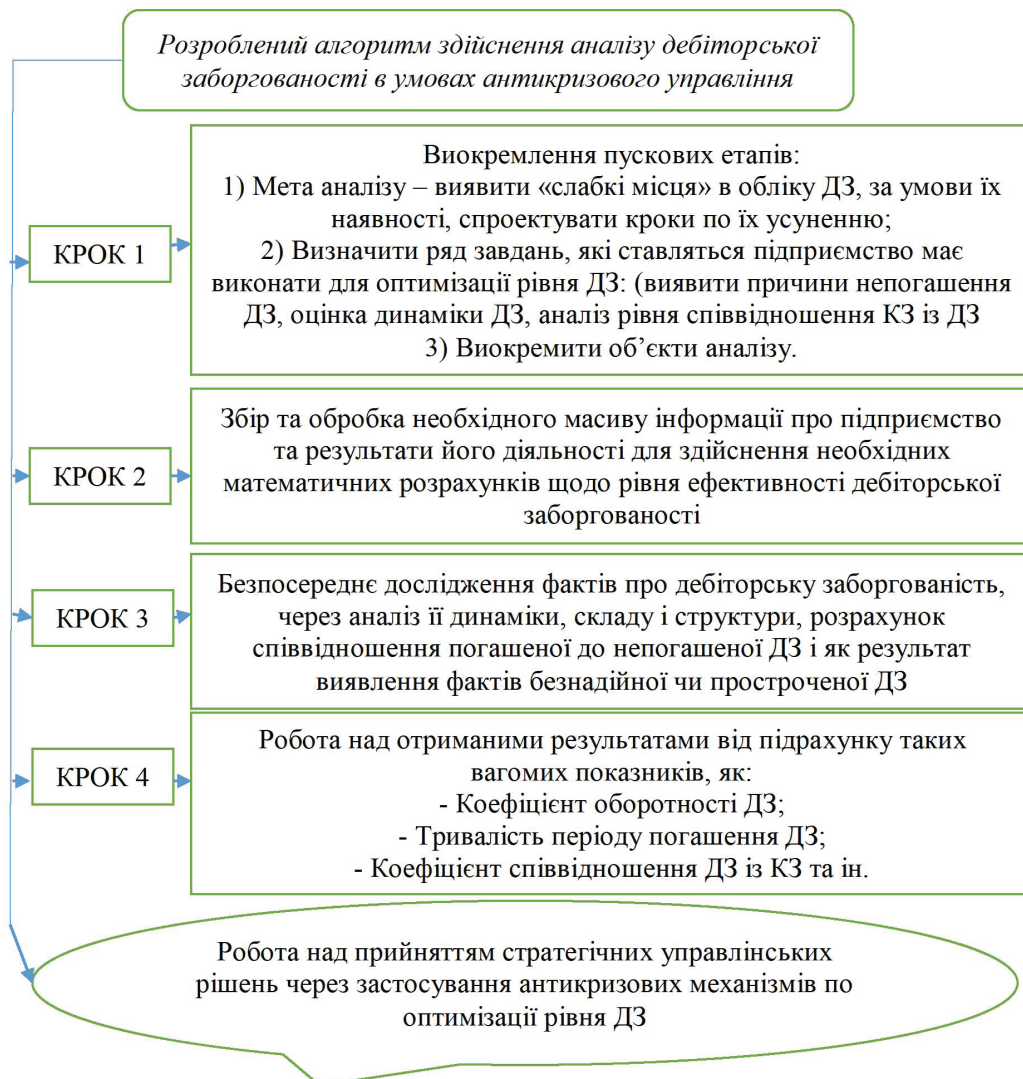

Рис. 3. Розроблений алгоритм аналітичного забезпечення процесу обліку та контролю за дебіторською заборгованістю

Джерело: сформовано авторами

лено механізм оптимізації обліку та контролю дебіторської заборгованості через поелементний підхід антикризових заходів, який включає ґрунтовний аналіз сукупного стану підприємства, виявлення можливих недоліків в його діяльності, а також перелік рекомендаційних та профілактичних заходів за для їх усунення та налагодження діяльності господарства загалом.

Оскільки процес здійснення аналізу являється суттєвим важелем впливу на фінансово-господарську діяльність окремо взятого підприємства, на базі проведених досліджень було розроблений алгоритм аналітичного забезпечення процесу обліку та контролю за дебіторською заборгованістю. Даний механізм включає розрахунок таких важливих показників, як коефіцієнт оборотності, тривалість періоду погашення заборгованості, співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості. Результати аналізу по зазначеним коефіцієнтам дозволять приймати подальші стратегічні рішення щодо подальшого здійснення фінансово-господарської діяльності окремо взятого господарюючого суб'єкта із внесенням, за необхідності, певних корективів, що впливатиме на більш стабільний розвиток підприємства.

Література:

1. Гливенко В. Облікова політика та її складові. *Облік і фінанси*. 2019. Випуск № 2. С. 26–35.
2. Гливенко В., Лен В. С. Довгострокові дебіторська заборгованість та зобов'язання в обліку та звітності. *Облік і фінанси*. 2020. Випуск № 89. С. 30–40.
3. Димченко О. Моделювання дебіторської заборгованості підприємств теплопостачання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2017. Випуск 12 (2). С. 28–33.
4. Колісник О. Теоретичні та практичні аспекти обліку і аналізу дебіторської заборгованості у сфері інформації та телекомунікацій. *Modern Economics*. 2019. № 15. С. 108–113.
5. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_051
6. Накшєрська Г. Концептуальні основи оцінювання об'єктів бухгалтерського обліку. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2018. Випуск 1. С. 14–21.
7. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість»: Наказ МФУ від 30.11.2000 р. № 304. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99>
8. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.01.2000 р. № 20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00>
9. Олійник С. О. Шляхи удосконалення обліку дебіторської заборгованості. *Міжнародний науковий журнал «Науковий огляд»*. 2018. № 5.48. С. 32–40.
10. Рудаченко О. Інформаційно-аналітичні засади управління бюджетуванням в об'єднаних територіальних громадах. *Бізнес Інформ*. 2020. С. 107–116.

11. Попова В. Д., Кузь В. І. Удосконалення обліку дебіторської заборгованості у контексті формування інформаційного забезпечення управління платоспроможністю суб'єкта господарювання. *Вісник Класичного приватного університету*. 2020. Випуск 4 (21).
12. Шепель Т., Вінтоняк А. Організаційно-методичні аспекти обліку дебіторської заборгованості: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Економіка та суспільство*. 2023. № 52.

References:

1. Gluvenko V. (2019) Oblikova polituka ta ii skladovi [Accounting policy and its components]. *Oblik i finansy*, vol. 2, pp. 26–35.
2. Gluvenko V., Len V. S. (2020) Dovgostrokova debitorska zaborgovanist ta ii zobovyazannya v obliky i zvitnosti [Long-term receivables and liabilities in accounting and reporting]. *Oblik i finansy*, vol. 89, pp. 30–40.
3. Dumchenko O. (2017) Modeluvannya debitorskoi zaborgovanosti pidpruemstv teplopstachannya [Modeling of receivables of heat supply enterprises]. *Naukovy visnik Uzhhorodskijgo natsionalnogo universitetu. Seriya: Mizhnarodni ekonomichni vidnosunu ta svitove gospodarstvo*, vol. 12(2), pp. 28–33.
4. Kolisnuk O. (2019) Teoretichni ta praktichni aspektu obliku i analizu debitorska zaborgovanisti u sferi informatsii ta telekomunikatsii [Theoretical and practical aspects of accounting and analysis of receivables in the field of information and telecommunications]. *Modern Economics*, vol. 15, pp. 108–113.
5. Mizhnarodnyy standart bukhalterskogo obliku № 37 Zabezpechennya, umovni zobovyazannya ta umovni aktivu [Collateral, contingent liabilities and contingent assets]. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_051
6. Naksherska G. (2018) Kontseptualni osnovu otsinuvannya ob'ektiv bukhalterskogo obliku [Conceptual bases of accounting objects assessment]. *Bukhalterskiy oblic i audit*, vol. 1, pp. 14–21.
7. Natsionalne polozhennya (standart) bukhalterskogo obliku 10 Debitorska zaborgovanist [Accounts receivable] (2000). Available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99>
8. Natsionalne polozhennya (standart) bukhalterskogo obliku 11 Zaborgovanist (2000). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00>
9. Oliynuk S. O. (2018) Shlyahu udoskonalennya debitorskijii zaborgovanisti [Ways of improving accounts receivable]. *Mizhnarodnyy naukovy zhurnal Naukovy poglyad*, vol. 5.48, pp. 32–40.
10. Rudachenko O. (2020) Snformatsiyno-analitichni zasadu upravlinnya dudzhetyvanniam v obednanukh teritorialnukh gromadakh [Informational and analytical principles of budgeting management in united territorial communities]. *Biznes Inform*, pp. 107–116.
11. Popova V.D., Kudz V.I. (2020) Udoskonalennya obliku debitorskoi zaborgovanosti u konteksti formuvannya informatsiynogo zabezpechennya upravlinnya platospromozhnisty sub'kta gospodaruvannya [Improvement of accounts receivable in the context of the formation of information support for management of the solvency of the economic entity]. *Visnik klasuchnogo pruvatnogo universitetu*, vol. 4(21).
12. Shepel T., Vintonyak A. (2023) Organizatsiuno-metodichni aspektu obliku debitorskoi zaborgovanosti: vitchuznyznyy ta zarubiznyy dosvid [Organizational and methodological aspects of accounting for receivables: domestic and foreign experience]. *Ekonomika ta suspilstvo*, vol. 52.

Summary. Features of business activity for institutions and organizations of any type are not possible without mutual relations with debtors. Yes, debtors are other enterprises and organizations or other private individuals to whom goods, works or services are sold on a contractual basis. The issue of optimizing settlements with debtors is extremely relevant, because proper accounting and control is the key to the effective functioning of a business entity, and also serves as a basis for timely and high-quality analysis. It should be noted that the analytical provision of settlements with debtors, in terms of its optimal and timely implementation, allows to find directions for optimizing the level of repayment of receivables, to eliminate shortcomings in the conduct of settlements, as well as to prevent their repetition in the future. Evaluating the specifics of receivables from the legislative context, the NSSPO No. 10 "Receivables" gives the following interpretation: "Accounting of receivables is reflected in the accounting statements as an asset, as it is a potential source of cash for the company. Accounts receivable is an integral element of the operation of any enterprise. When comprehensively assessing the amount of receivables and the conditions for its occurrence, it should be noted that there are many internal and external factors that influence it, so it is important to take them into account in a complex for effective management of the company's finances. The article provides specific examples of the factor influence on receivables, as well as presents a number of recommended aspects that allow optimizing the procedure for keeping records and exercising control over receivables. In particular, a mechanism for optimizing accounting and control of receivables through an element-by-element approach of anti-crisis measures has been developed, which includes a thorough analysis of the overall state of the enterprise, identification of possible shortcomings in its activity, as well as a list of recommended and preventive measures for their elimination and adjustment of the economy in general.

Keywords: accounts receivable, optimization, control, analysis, mechanism, algorithm.